צבא השיחרור זקוק לשיחרור

שמועות נוראות נפוצו בארץ ובמרחב כולו. ידיעה מכוצצת אחת רדפה את רעותה. „המוני צעירים מכל רחבי העולם הערבי מתרכזים בסוריה כדי לפלוש לארץ!" „צבא השיחרור הערבי מצוייד במטוסים, בתותחים ובטאנקים!" ככל שרבו ידיעות אלה וכבשו את גלי האתר ועתוני העולם, כן הלך ורפה המאמץ של ערביי פלסטין עצמם. בהיותם מפולגים בינם לבין עצמם, חסרי משמעת קיבוצית ובסיס חברתי מתאים, לא יכלו להקים צבא מאורגן וסדיר. באביב 1948 כבר היה ברור: תהיינה תוצאות המלחמה כאשר תהיינה, ערביי פלסטין עצמם, אלה אשר מדינות ערב חשו לימינם במאבק על ארץ־ישראל, יהיו המנוצחים.

פגזים על טירת־צבי

בסופו של דבר לחמו שבעה צבאות ערב נגד עצמאות ישראל. אך בראשית המערכה לא היה המצב רציני כל כך. קצין מטה של הדיביזיה הששית המוטסת („הכלניות"), מייג'ור (רב־סרן) דייר וילסון, נותן בקטע הבא, הלקוח מספרו „מצור וחיפוש" הערכה לעגנית, עם כל רצונו להיות אוהד, על מה שנקרא צבא השחרור הערבי, ועל אחד הקרבות הפחות מפוארים שלו, הריהו הקרב על טירת־צבי.

עצמתו של צבא השיחרור הגיעה בסוף פברואר 1948 אולי לעשרת אלפים איש, אם כי יש להניח כי מספר זה היה מוגזם. המדינות הערביות השכנות הבטיחו תגבורות בשיעור של אלף איש לחודש, כך שאפשר היה להניח ש„צבא" זה לא ישיג תוצאות מרוממות בטחח הקצר. ה„צבא" היה מאורגן ב„דיביזיות", שנקראו על שם נצחונות ערביים מפוארים או על שם מנהיגים ערביים ידועי־שם.

המפקד באותו זמן היה אחד פאוזי קאוקג'י, מנהיג פרטיזנים בעת המרד הערבי (מאורעות 1936־1938), שהוגלה על־ידי הבריטים. הוא קבע את מטהו באזור שנקרא בעת המרד הערבי המשולש המסוכן (שכם — ג'נין — טול־כרם), וקיוה להחזיר לו את ייחוסו הישן במלחמה הקרבה.

לפי השמועה היו ב„צבא" מספר מומחים ממוצא אירופי, אבל קשה היה לקבוע את מספרם המדוייק. בעת גיוס חייליהם היו לערבים קשיים לא־מבוטלים עם אלה שעיקר התלהבותם הקרבית היתה אחר השוד והביזה. אם כי רמת המשמעת היתה ראוייה לשבח והענשים היו חמורים. מקרי גניבות חמורים הוענשו בפסק־דין מוות ופסק־דין כזה אף בוצע מדי פעם.

★ ★ ★

אסור להרוג אנגלים

המפקדים הערביים לא הסתפקו בשליטה על חילותיהם. הם הרחיבו את שלטונם גם על כלל האוכלוסיה הערבית באזוריהם. מדי פעם הוציאו „הוראות" ורק איש אמיץ, או, יותר נכון, שוטה, היה מסרב לציית לקצין צבא השיחרור.

והרי נוסח ההוראה שפורסמה על־ידי המפקד הערבי בעיר העתיקה בירושלים, לאחר רצח של שני שוטרים בריטיים:

1. עד להודעה חדשה על התושבים להסגר בבתיהם משעה עשר בערב ולא להשתמש בנשק חם.

2. כל אדם שיהרוג בריטים או יתנגד להם יובא למשפט צבאי.

3. כל אדם היודע את זהות רוצחי שני השוטרים חייב להודיע למפקד הצבאי (הערבי) של העיר העתיקה, ואם הרוצח לא ימסור את עצמו, יוצא עליו פסק־דין מות ב־ירייה ומשפחתו תגורש לעיר אחרת.

4. כל אדם המנסה לגנוב נשק מ־שוטר או מאזרח ייענש חמורות ו־יידון למאסר לתקופה בלתי־מוגבלת ועל חשבון משפחתו.

5. גנבים וזייפני מטבעות ייענשו במאסר עולם, על חשבון משפחותיהם (לפחות עד תום המאבק הלאומי).

★ ★ ★

שופטים יצאו לצייד

לא בכל מקום הקפידו בתי־המשפט המחתרתיים הערביים על דקדוקי הטקס, כפי שיכולה להוכיח ההודעה הבאה מעזה:

ביום השישי האחרון פרצו גנבים למחסני מחלקת העבודות הציבוריות בעזה והריקו אותם מתוכנם. תוך פחות משתים עשרה שעות עצרו אנשי בטחון ערביים ואנשי המשמר הלאומי את הגנבים והחזירו את החומרים. הגנבים הובאו למשפט. לפסק־הדין יש לצפות ביום השני, מאחר שבית־המשפט הפסיק את ישיבותיו על מנת להספיק לצאת לציד שלום שייערך בסוף השבוע בנגב.

★ ★ ★

הצלת כבוד מבויימת

הקרב הרציני הראשון שנוהל על־ידי צבא השיחרור היה בליל ה־16 לפברואר 1948 כאשר 500 מחייליו, הבלתי־סדירים, התקיפו את טירת צבי. הפעולה היתה תחת פיקודו של סורי, שקיבל הוראה לנתק את הכבישים המובילים לקיבוץ על מנת למנוע תגבורות יהודיות או התערבות בריטית. לאחר מזה היה עליו לערוך את כוחותיו ולהתקיף את הקיבוץ. בשום אופן לא הותר להכנס למערכה עם כוחות בריטיים.

למזלם של היהודים נכשלה תכנית זאת. חוליות החבלה שתפקידן היה לפוצץ את הכביש צפונית לקיבוץ עשו מלאכה גרועה, ולאחר מכן הצליחה יחידה של הדיביזיה המוטסת לעקוף את הקטעים המפוצצים על נקלה. אבל קרוב לוודאי כי קולות החבלה האלה הזעיקו את היהודים, וכשבאה לבסוף ההתקפה, היו מוכנים לה בצורה המושלמת ביותר ומביצורי קיבוצם הצליחו לזרוע אבדון בין שורות המתקיפים.

גיבורים ללא שריון

נוטרים עבריים, שפיטרלו את הכבישים ב־חודשים הראשונים, עת היו האנגלים בארץ. ללא שריון, היו מופקרים כמעט בלי הגנה לצלפים ולמוקשים. רבים מהם נהרגו במארבים.

המתקיפים התקדמו בהרבה אומץ, אך במעט תבונה, ומעולם לא הגיעו למטרתם. אימון בלתי־מספיק הביא להתקפה חזיתית עם שחר, שלסיועה באה אש חיפוי לא מספקת ושסופה היו אבדות כבדות. שעה שהערבים התארגנו מחדש ועמדו לפתוח בהתקפה נוספת, אותת מוכתאר הקיבוץ (הואיל וחוטי הטלפון שלהם נותקו) ליישוב שכן, לעזרה צבאית ומשטרתית.

ההודעה הועברה לבית־שאן ובשבע שלושים בבוקר יצאה מחלקת צנחנים עם מרגמות שלושה אינטשים ומכונות ירייה, ביחד עם יחידת משטרה, למקום.

בכפר הערבי סמרייה, כחמישה קילומטרים מן הקיבוץ הנצור, נפגשה היחידה הבריטית במטה הערבי. למצב המתוח הושם קץ מיידי כאשר המפקד הבריטי והערבי החלו נועצים ביניהם. לערבים ניתנה הוראה לסגת מייד — הוראה שהיתה קשה לביצוע לו רצו הערבים להתעלם ממנה. אך לרוב המזל היה המפקד הערבי תחת הוראות ברורות בנידון והוא הסכים לסגת — בתנאי אחד.

על־מנת לא להיראות עלוב מדי בעיני היהודים הוא ביקש שהיחידה הבריטית תביים קרב, על־ידי ריכוז אש מרגמות ומכונות יריה באגפיו. הואיל ובקשה זאת לא היתה מסובכת ולא היה כדאי לריב עליה, הסכים המפקד הבריטי (בדרגת רב־סרן), ובזמן הנכון נפתחה אש מרוכזת והערבים החלו בנסיגתם.

★ ★ ★

גודל הנצחון היהודי

בשעה שלוש עשרה הגיעה היחידה הבריטית לטירת צבי ומצאה כי היהודים עדיין עסוקים בטיהור השטח. כנראה שפקודת הנסיגה לא הגיעה לכל הערבים, או שניתוק המגע לא היה כל כך פשוט עבורם. אזור בדרום־מערב המשק גילה התנגדות מופרזת והיחידה הבריטית ריכזה אליו אש מרגמות ומכונות ירייה, על מנת להאיץ את הערבים בדרכם.

כאשר סוכמו האבדות לכל צד נתגלה גודל הנצחון היהודי. לערבים היו ארבעים הרוגים וארבעים פצועים, שעה שליהודים היה הרוג אחד ושני פצועים.

כפי שאפשר היה להניח הורידה מפלה זאת את המוראל במשולש המסוכן, וששת השבועות הבאים (עד ההתקפה על משמר העמק) הוקדשו לארגון מחדש ולליקוק הפצעים. המפקד הסורי הודח למחרת. אך במקומות רחוקים יותר נפוצה החדשה על ההתקפה במהירות המקובלת בכפרים ובעיירות הערביים, וסיפור המעשה סולף כל כך בדרכו מפה לאוזן עד שעד מהרה שוכנעו הערבים כי הפעולה היתה הצלחה כבירה ולא כשלון מחפיר, כפי שבאמת היתה.

מסורת זאת של זיוף והגזמה, שהיתה כל כך מקובלת על הערבים, לא עשתה מעולם רושם על הבריטים. לכל היותר הצחיקה אותם. מקרה טיפוסי אחר אירע עוד באותו חודש, עשרה ימים אחר תבוסת טירת צבי.

ב־26 פברואר יצאה יחידת סיור, מורכבת משתי מכוניות משוריינות, לסייר בעמק יזרעאל. בעברם ליד הכפר הערבי, כפר ליד, הותקפו המשוריינים על־ידי כשלושים כפריים באש מרוכזת מנשק קל. הקצין שפקד על הסיור רצה למנוע אבידות מיותרות לערבים ונתן הוראה לסגת.

למחרת חזר אותו קצין, בלווי משמר קטן, לכפר ליד, והפעם ללא כל תקלה. כשזוהו כחיילים בריטיים, נתקבלו בידידות רבה על־ידי הערבים שמסרו תיאור דרמטי כיצד הותקף הכפר ביום שלפני כן על־ידי 300 יהודים מזויינים שהסתייעו בארבעה משוריינים. אחרי קרב דמים, בו נהרגו מאה יהודים לפחות, ניתקו היהודים את המגע ונסו על נפשם. אבידות הערבים היו מעטות ביותר.

ואז הסביר הקצין שהוא ואנשיו שימשו כמטרת ההתקפה. הערבים התפלאו מאד כיצד יכלו לטעות כל כך..